

dr Piotr F. Piesiewicz

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych habilitanta

Autoreferat został sporządzony zgodnie z wymogami art. 219 i 220 ustawy z 20.07.2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz.U. z 2021 r., poz. 478 ze zm.), a także ze wzorem udostępnionym przez Radę Doskonałości Naukowej. Zawiera opis dorobku i osiągnięć habilitanta i podzielony jest na następujące części:

1. Imię i nazwisko.
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.
3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych.
4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z 20.07.2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.
5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej.
6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę.
7. Dodatkowe informacje dotyczące kariery zawodowej.

Wniosek został sporządzony także zgodnie z wytycznymi zawartymi w uchwale Nr 2/2021 Senatu SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego z 22.01.2021 r. – Regulamin przeprowadzania postępowań w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w SWPS Uniwersytecie Humanistycznospołecznym.

1. Imię i nazwisko habilitanta

Piotr Filip Piesiewicz

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytuł rozprawy doktorskiej

W dniu 22.03.2000 r. uzyskałem tytuł magistra w zakresie nauk prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Pracę magisterską pt. „Wolność jako naczelną zasadą Konstytucji RP z 1997 r. Podstawy aksjologiczne, konstrukcja normatywna, środki ochrony” napisałem pod kierunkiem prof. dr. hab. Mirosława Wyrzykowskiego.

W latach 2002–2006 uczestniczyłem w seminarium doktorskim prowadzonym przez prof. zw. dr. hab. Jacka Sobczaka na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa.

Na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej pt. „Ochrona praw twórcy utworu muzycznego” oraz złożeniu wymaganych egzaminów uzyskałem stopień doktora nadany uchwałą Rady Wydziału z dnia 27.09.2007 r. Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie (obecnie: Uczelnia Łazarskiego). Promotorem rozprawy był prof. zw. dr hab. Jacek Sobczak, recenzentami zaś: prof. zw. dr hab. Janusz Barta (Uniwersytet Jagielloński) oraz prof. zw. dr hab. Jan Błęszyński (Uniwersytet Warszawski). Rozprawa została opublikowana pod zmienionym tytułem *Utwór muzyczny i jego twórca* (Wolters Kluwer 2009, ISBN: 9788376013404).

W okresie od 1.10.2000 r. do 31.03.2003 r. odbyłem aplikację sądową w okręgu Sądu Okręgowego w Warszawie, zakończoną złożonym w kwietniu 2003 r. egzaminem z ogólnym wynikiem dobry.

Po złożeniu egzaminu sędziowskiego oraz nadaniu stopnia doktora na podstawie uchwały Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie z dnia 2.11.2007 r. zostałem wpisany na listę adwokatów Izby Adwokackiej w Warszawie (wpis nr WAW/Adw/2430).

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od 1.10.2005 r. do 30.09.2008 r. byłem zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na Wydziale Prawa Uczelni Łazarskiego w Warszawie (dawniej: Wyższa Szkoła Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie): początkowo na stanowisku asystent – nauczyciel akademicki, a następnie jako adiunkt.

Od dnia 1.10.2008 r. zostałem zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku adiunkta w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej (od 2015 r. SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny); obecnie na Wydziale Prawa (etat badawczo-dydaktyczny). Od 2019 r. jestem także członkiem Rady Instytutu Prawa.

Od roku 2013 r. jestem również wykładowcą na Podyplomowych Studiach Zapobiegania Przestępczości Gospodarczej prowadzonych na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie prowadzę wykład „Przestępstwa przeciwko własności intelektualnej – prawom autorskim i własności przemysłowej”.

W latach 2001–2010 byłem zatrudniony w Sądzie Najwyższym w Izbie Karnej na stanowisku asystenta sędziego. Do moich obowiązków należało m.in. przygotowywanie propozycji rozstrzygnięć dla powstających w praktyce sądów powszechnych zagadnień prawnych, opracowywanie projektów orzeczeń, uchwał i innych dokumentów związanych z zadaniami wykonywanymi przez Sąd Najwyższy. Do moich obowiązków należało także przygotowywanie opinii dotyczących kluczowych zagadnień z zakresu prawa karnego i postępowania karnego. Ponadto w lutym 2010 r. odbyłem staż badawczy w Europejskim Trybunale Praw Człowieka w Strasburgu, gdzie prowadziłem – na zlecenie Prezesa Izby Karnej – badania dotyczące problematyki wolności słowa.

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz.U. z 2021 r. poz. 478 ze zm.)

Jako osiągnięcie, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ww. ustawy wskazuję monografię pt. *Prawne i etyczne aspekty reklamy adwokackiej*, Warszawa 2021 (ISBN: 978-83-8246-453-5), opublikowaną przez Wolters Kluwer, tj. wydawnictwo ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a ww. ustawy. Recenzent wydawniczym monografii był prof. zw. dr hab. Jacek Sobczak.

4.1. Przyczyny podjęcia tematu badawczego i jego zakres

Monografia stanowi pierwsze opracowanie problematyki reklamy adwokackiej w polskiej doktrynie. Podjęło w niej próbę przedstawienia tego zjawiska na płaszczyźnie zasad etyki zawodowej adwokatów oraz prawa krajowego i unijnego. Dotychczas zagadnienie to było omawiane w nielicznych artykułach naukowych lub wypowiedziach przedstawicieli palestry, które to z uwagi na kolejne regulacje prawa unijnego są często nieaktualne. Co oczywiste, „reklama adwokacka” jest także przedmiotem rozstrzygnięć sądownictwa dyscyplinarnego.

Reklama adwokacka w chwili obecnej jest najtrudniejszym zagadnieniem w materii etyki adwokackiej. Jest bowiem uregulowana nie tylko w Zbiorze Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej) (dalej: Zbiór z 1998 r.), lecz także w przepisach prawa

krajowego oraz unijnego. To właśnie te ostatnie rozwiązania prawne doprowadziły do istotnych zmian w zakresie funkcjonowania reklamy adwokackiej. Tym samym zagadnienie to, historycznie związane jedynie z problematyką etyki i godności zawodu, stało się przedmiotem powszechnie obowiązującej regulacji prawnej, co znacząco wpływa na prawną dopuszczalność tego rodzaju działań (pomimo zakazu wynikającego z zasad etyki zawodowej). Dodatkowo kwestę tę komplikuje fakt, że dotychczas nie zdefiniowano pojęcia reklamy w odniesieniu do działalności adwokackiej. Jednocześnie jest ona szczegółowo omówiona i przeanalizowana na gruncie nauki o marketingu, a zatem subdyscypliny odmiennej od prawa, do której *de facto* tego rodzaju działalność przynależy. Podejmując zatem rzeczoną tematykę, nie można było pominąć bogatego dorobku nauki o marketingu. Problemem badawczym było więc zagadnienie dopuszczalności korzystania przez adwokatów z reklamy oraz norm, które te granice wyznaczają. Wymagało to dokonania analizy treści zasad etyki adwokackiej, w szczególności norm regulujących tę kwestię. Przedmiotowy problem badawczy ma znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne.

Ustalenie formalnych granic reklamy adwokackiej na gruncie norm korporacyjnych adwokatury oraz praktyki ich stosowania było dla przeprowadzonych rozważań istotne. Pozwoliło to na zdefiniowanie tego pojęcia w znaczeniu, jakim posługuje się nim palestra, a następnie konfrontację tych ustaleń z zakresem treściowym tego pojęcia w nauce o marketingu i przepisach prawa stanowionego, w tym unijnego. Ponadto umożliwiło ustalenie formalnych ram możliwości posługiwania się reklamą przez adwokatów. W tym zakresie niezbędne okazało się skonfrontowanie regulacji odnoszących się do prawa korporacyjnego z normami prawa stanowionego. Należy zaznaczyć, że zakres rzeczowy wywodów ograniczono wyłącznie do zawodu adwokackiego, zdając sobie jednocześnie sprawę, że role procesowe adwokatów mogą być spełniane także przez radców prawnych. Pozostawiono przy tym całkowicie świadomie poza treścią rozważań kwestię posługiwania się reklamą przez radców prawnych. Wynikało to między innymi z faktu, że prawidłowa implementacja prawa unijnego wymaga, aby państwa członkowskie zapewniły zgodność informacji handlowych dostarczanych przez zawody regulowane w sposób odpowiadający szczególnemu charakterowi każdego zawodu.

Celem pracy było ustalenie, czy zasady etyki adwokackiej dotyczące problematyki reklamy są zgodne z obowiązującym prawem i jakie są tego konsekwencje. Tak określony cel wymagał w szczególności zbadania miejsca etyki adwokackiej w polskim systemie prawnym. Może to budzić zdziwienie, zważywszy na ugruntowane przekonanie, że normy etyczne z racji swojego charakteru nie mogą zastępować norm prawnych oraz iż porządek etyczny i prawny to dziedziny całkowicie różne, które jednak odnoszą się do tych samych zjawisk społecznych. Nie negując całkowicie takiego pojmowania zasad etyki zawodowej adwokatów i ich relacji do norm prawnych, należało zauważyć, że w stosunku do adwokatów szereg przepisów prawa stanowionego odsyła wprost do zasad

etycznych. Dokonano więc analizy, na ile normy etyczne zawarte w kodeksach etycznych miały i mają do dziś wpływ na kształt normatywny przepisów prawnych regulujących funkcjonowanie adwokatury jako korporacji, która odgrywa niezwykle ważną rolę społeczną, zapewniając osobom fizycznym i prawnym ochronę ich interesów. Obok tego równie ważką jest rola i miejsce adwokatury w wymiarze sprawiedliwości.

Tak ujęty cel pracy zaważył na określeniu granic chronologicznych podjętych rozważań. Skupiono się głównie na pojmowaniu reklamy adwokackiej w działalności adwokatury po drugiej wojnie światowej, sięgnięto jednak szeroko do dorobku adwokatury okresu międzywojennego, a także czasów wcześniejszych. Jest to związane przede wszystkim z rozwojem reklamy jako formy promocji usług, której początek przypada na wiek XIX, zwany „złotym wiekiem prasy”, pełen rozkwit zaś – na wiek XX.

Główna hipoteza pracy, której podporządkowano jej kompozycję, sprowadza się do twierdzenia, że określony w zasadach etyki adwokackiej formalny zakaz: korzystania z reklamy i pozyskiwania klientów w sposób sprzeczny z godnością zawodu oraz współpracy z podmiotami ich pozyskującymi, nie uwzględnia obowiązujących przepisów prawa stanowionego. Nie bierze on także pod uwagę zmian zaistniałych w przestrzeni masowego komunikowania, w tym pojmowania samej reklamy oraz informowania o zakresie świadczenia usług przez adwokatów. W efekcie z jednej strony prowadzić to może do obchodzenia wspomnianego zakazu, z drugiej zaś do – niedogodnego dla wszystkich wykonujących ten zawód – odebrania możliwości przekazania zainteresowanym wiadomości (komunikatów) zarówno o zakresie usług, jak i o miejscu, w jakim prowadzona jest działalność. Zagadnienie to jest złożone, dotyka bowiem nie tylko relacji między etyką a prawem stanowionym, lecz również specyfiki zawodu adwokata i jego roli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Wobec tak sformułowanej hipotezy pojawia się pytanie, czy możliwe jest wytyczenie w miarę ścisłych i jasnych granic przekazów reklamowych, jakimi mogliby posługiwać się adwokaci, jeśli istnieje taka potrzeba.

Z powodu członkostwa Polski w Unii Europejskiej na treść i kształt polskiego prawa wewnętrznego wpływa także prawodawstwo UE. Pojawia się wobec tego pytanie, czy – a jeśli tak, to w jakim stopniu – prawo unijne reguluje kwestie związane z problematyką podjętą w monografii. Tym samym, czy przepisy unijne wpływają – a jeśli tak, to w jaki sposób – na standardy etyczne obowiązujące przedstawicieli zawodu adwokackiego. Rysuje się tu wątpliwość, czy prawo unijne może wpływać na zasady etyki zawodu adwokackiego.

W konsekwencji założono, że należy przeanalizować, jak zasady etyki zawodowej polskiej adwokatury prezentują się na tle innych regulacji państw Unii Europejskiej. W szczególności należało rozważyć, jak w państwach unijnych uregulowane są kwestie dotyczące szeroko pojmowanej reklamy adwokackiej oraz czy istnieje w tym zakresie jednolitość rozwiązań. Oczywiście nie sposób było

poddać analizie wszystkich zasad etyki zawodowej w państwach unijnych. Ograniczono się więc do Irlandii, Włoch i Francji. Wybór tych państw podyktowany był przede wszystkim chęcią uzyskania możliwie szerokiej perspektywy porównawczej. Wytypowano więc państwa o odmiennych koncepcjach regulacji i różnych zasadach funkcjonowania adwokatury względem rozwiązań polskich.

Tak sformułowanej hipotezie towarzyszy siedem szczegółowych hipotez badawczych.

Zawód adwokata powinien posiadać ugruntowane zasady etyczne, te zaś, które zostały spisane, powinny być jednoznaczne (hipoteza pierwsza). Ma to istotne znaczenie praktyczne, gdyż przekroczenie niektórych zasad może prowadzić nawet do odpowiedzialności karnej adwokata. Rodzi to dodatkowo pytanie o kwestie zbliżania norm etycznych do norm prawnych i ewentualnego zastępowania tych pierwszych przez te drugie. Wiąże się to z zagadnieniem ewentualnej sprzeczności między normami prawa stanowionego a normami etyki adwokackiej.

Normy etyki mogą być i są kształtowane także pod wpływem stanowiska judykatury (hipoteza druga). W odniesieniu do zasad etyki adwokackiej szczególne znaczenie ma przy tym działalność orzecznicza Sądu Najwyższego, z uwagi na jego kognicję w odniesieniu do spraw dyscyplinarnych. W tym kontekście należało także zwrócić uwagę, że kwestia relacji etyki zawodowej i norm prawa stanowionego zaistniała w judykatach Trybunału Konstytucyjnego. Rozważania Trybunału Konstytucyjnego, choć odnoszące się do zasad etyki zawodowej lekarzy, mogą stanowić i stanowią również pewien drogowskaz w określeniu relacji między zasadami etyki zawodowej adwokatów a przepisami prawa stanowionego. Dało to asumpt do wypracowania bardzo istotnego stanowiska dotyczącego miejsca etyki zawodowej adwokatów w systemie prawa.

Zagadnienie reklamy, choć stanowiące przedmiot regulacji prawnej, jest pojęciem przynależącym do odmiennej niż nauki prawne dyscypliny (obecnie nauki o zarządzaniu i jakości). Wyznaczenie zatem jego zakresu treściowego nie może nastąpić w oderwaniu od jego znaczenia na gruncie właściwej mu dyscypliny naukowej (hipoteza trzecia). Szczegółowość i charakter rozwiązań dotyczących problemu reklamy adwokackiej nakazywały więc sięgnięcie do dyscypliny dość specyficznej i pozornie odległej od nauk prawnych, jaką jest nauka o zarządzaniu i jakości, a w jej ramach nauka o marketingu. Należało bowiem zbadać, co kryje się pod określeniem „reklama” i jak ten termin obecnie jest definiowany przez specjalistów oraz jakie są jego konotacje w języku potocznym. Zmierzając do tych ustaleń, założono, że na przestrzeni ostatnich lat pojmowanie reklamy uległo gruntownemu przewartościowaniu i obecnie jest ono całkowicie różne od tego, które funkcjonowało w czasie formułowania obowiązujących zasad etyki adwokackiej.

Rozumienie pojęcia „reklama adwokacka” zmieniało się w toku historycznego rozwoju. Na jego treść miały wpływ zarówno zapisy Karty Podstawowych Zasad Wykonywania Zawodu Prawnika w Europie oraz Kodeks Postępowania Prawników Europejskich (Kodeks CCBE), jak i zmiany stosunków społecznych i wyzwań, jakie stanęły przed adwokaturą w kolejnych etapach rozwoju

państwa polskiego i związanej z tym sytuacji społecznej, politycznej i gospodarczej (hipoteza czwarta).

Przepisy prawa unijnego mają wpływ na wykonywanie zawodu adwokata jako zawodu regulowanego, w tym także możliwość posługiwania się przez przedstawicieli tego zawodu reklamą (hipoteza piąta). Adwokaci w ramach swojej działalności świadczą bowiem usługi, a te stanowią przedmiot regulacji w prawie unijnym. Swoboda przedsiębiorczości oraz świadczenia usług stanowi jedną z podstawowych zasad, na których opiera się Unia Europejska.

Usługi świadczone przez adwokatów mają szczególny charakter, a sam zawód odgrywa specyficzną rolę w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, co jest uzasadnieniem dla wprowadzenia określonych ograniczeń w korzystaniu z reklamy przez adwokatów (hipoteza szósta). Istotna jest tu kwestia nadrzędnego interesu publicznego oraz zasada proporcjonalności jako wyznaczniki zasad regulacji odnoszących się do przekazów o charakterze handlowym (a zatem i reklamy) także w odniesieniu do adwokatów. Hipoteza ta pozostaje w ścisłym związku z pojmowaniem dobra wymiaru sprawiedliwości oraz ochroną osób korzystających z usług adwokackich.

Najistotniejszą rolę w określaniu zasad etyki adwokackiej (oraz zasad jej wykładni) odgrywa samorząd adwokacki. Cięży na nim więc także obowiązek uwzględnienia przy określaniu zasad etyki adwokackiej przepisów prawa powszechnie obowiązującego, w tym również unijnego (hipoteza siódma). Zapewnienie zgodności norm korporacyjnych z normami prawa stanowionego ma bowiem istotne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania zawodu adwokata, w tym również problematyki odpowiedzialności dyscyplinarnej członków tej korporacji.

4.2. Metody badawcze

W toku badań sięgnięto przed wszystkim do tradycyjnych metod stosowanych w naukowych badaniach nad prawem. Przy wykładni norm prawnych zastosowano wskazania koncepcji derywacyjnej w ujęciu M. Zielińskiego. Niezbędne okazało się także odniesienie się do hermeneutyki prawniczej jako metody wyjaśniania tekstu. Prowadziło to do posłużenia się metodą leksykalną, co uzasadnione było faktem, że wykładnia językowa prawa, zwana także niekiedy wykładnią semantyczną lub gramatyczną, z reguły stosowana jest jako pierwsza. W toku rozważań uznano za konieczne wykorzystanie także metody historycznoprawnej, zwłaszcza w odniesieniu do problematyki odnoszącej się do okresu międzywojennego oraz w zakresie analizy literatury czasów zaborczych. Metodę historyczną stosowano zarówno w ujęciu pragmatycznym, stawiając sobie za cel wydobyć z przeszłości danych przydatnych do odtworzenia procesu historycznego, jak i w ujęciu genetycznym (historyczno-krytycznym), dążąc do wskazania genezy zjawisk, których skutki obserwujemy współcześnie. Założenie, że każde zjawisko ma swoją genezę i rodzi określone następstwa, zadecydowało o wyborze metody genetycznej opartej nadto na indukcyjnych i

dedukcyjnych metodach wnioskowania. W konstruowaniu pracy nie można było uniknąć metody porównawczej, chociaż pełniła ona generalnie funkcję aplikacyjną ograniczoną do prezentacji rozwiązań przyjętych w niektórych państwach unijnych bez odniesień do głębokich źródeł (zwyczaje i obyczaje) systemów prawnych obowiązujących w tych państwach. Pozwalało to jednak na odniesienie istniejących w tych regulacjach założeń do wzorców funkcjonujących w prawie unijnym. Pomocna okazała się analiza instytucjonalno-prawna. Nie można było także pominąć metody opisowej.

4.3. Zakres i układ tematyczny książki

Zebrany materiał przedstawiono w dziewięciu rozdziałach podzielonych na mniejsze jednostki redakcyjne, które poprzedza wstęp.

W rozdziale pierwszym, stanowiącym wprowadzenie, podjęto problem moralności i etyki, w tym etyki zawodowej. Odniesiono się nie tylko do literatury prawniczej, lecz również stanowisk wyrażonych na gruncie filozofii i socjologii. Połączono to z analizą systemów normatywnych, zwracając uwagę na sytuacjonizm i kodeksualizm etyczny oraz zjawisko pozytywizacji norm etycznych. Poświęcono także uwagę temu, że niektóre zawody, niebędące zawodami zaufania publicznego i nieposiadające własnej regulacji ustawowej, mimo wszystko wypracowały zasady etyczne. Rozważano, czy ustawodawca akceptuje i dostrzega porządku normatywne w postaci zasad etyki zawodowej.

W rozdziale drugim skupiono się na miejscu norm deontologii zawodowej w systemie prawa. Kwestię tę skonfrontowano z poglądami doktryny i judykatury. Analizowano budowę i sposób powstawania systemu obowiązującego prawa. Odniesiono to do źródeł prawa w porządku krajowym, rozważając ich związki z zasadami etyki zawodowej. Jednocześnie pominięto problematykę relacji zasad etyki zawodowej do prawa unijnego. Rozważania takie musiały bowiem zostać poprzedzone ustaleniami, czy zasady etyki zawodowej są częścią prawa krajowego, albowiem dopiero wówczas będą znajdować się w obrębie zainteresowania prawa unijnego (art. 291 TFUE). W takim zatem zakresie, w jakim zasady etyki zawodowej (przy założeniu, że są częścią porządku krajowego) będą regulować zagadnienia znajdujące się w obszarze regulacji unijnej, powinny one pozostawać w zgodności z tymi ostatnimi. Z zastrzeżeniem przypadków, w których prawodawstwo unijne dopuszcza pewnego rodzaju swobodę dla krajów członkowskich wspólnoty – i tylko w tym zakresie. Analiza statusu zasad etyki zawodowej w systemie obowiązującego prawa została przy tym ograniczona wyłącznie do tych, które są ustalane przez określone korporacje zawodowe będące jednocześnie zawodami zaufania publicznego (zawód adwokata). Analiza pozostałych norm zasad etyki zawodowej w systematyce źródeł prawa przekraczała potrzeby rozważań określonych tytułem pracy. Rozważania dotyczące umiejscowienia zasad etyki zawodowej w systemie obowiązującego prawa

należało rozpocząć od opisanie miejsca i charakteru norm etyki zawodowej w systemie prawa krajowego w świetle dotychczasowych poglądów doktryny i judykatury.

W rozdziale trzecim rozważano zasady etyki zawodowej adwokatów, analizując ich charakter normatywny, sposób kształtowania się i podstawy obowiązywania. Zajęto się w nim m.in. pojęciem i funkcjami etyki zawodowej adwokatów, akcentując ich związki z „godnościowym” pojmowaniem stanu adwokackiego. Przedmiotem dalszych dociekań stały się także m.in. relacje między zasadami etyki zawodowej a przepisami obowiązującego prawa. Rozważono wpływ orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego (odnoszącego się do Kodeksu Etyki Lekarskiej), Sądu Najwyższego oraz prawa unijnego na zasady etyki, konstatując niesamodzielny charakter normatywny zasad etyki zawodowej adwokatów.

Podjmując w rozdziale czwartym problem reklamy, przedstawiono ją na tle pojęć marketingu i promocji w rozumieniu nauki o marketingu. Ukazano cele, jakie promocja realizuje w życiu gospodarczym. Bliżej zajęto się kwestią informacji handlowej, zauważając jej dystynkcje w odniesieniu do reklamy. Analizując kwestie definicyjne pojęcia „reklamy”, rozważono, czy pojęcie „informacji handlowej”, użyte przez prawodawcę europejskiego, zbieżne jest z pojęciem promocji, jakim posługuje się nauka o marketingu. Przedmiotem dociekań było także to, czy „reklama” w rozumieniu nauki o marketingu mieści się w pojęciach promocji i informacji handlowej.

W rozdziale piątym podjęto analizę historyczną pojęcia „reklama adwokacka”, starając się ukazać kolejne etapy pojmowania tego terminu do czasów obecnych. Ustalenie znaczenia tego pojęcia, jakie nadają mu przedstawiciele stanu adwokackiego, nie może bowiem pomijać historycznego rozwoju palestry, który następował wraz z rozkwitem różnych form promocji w rozumieniu nauki o marketingu.

W następnym rozdziale przedstawiono reklamę adwokacką jako informację handlową w prawie unijnym, odnosząc ją do zawodu adwokata jako zawodu regulowanego. W treści tego rozdziału zdefiniowano pojęcie informacji handlowej jako usługi w rozumieniu dyrektywy 2006/123/WE z 12.12.2006 r. dotyczącej usług na rynku wewnętrznym (Dz.Urz. UE L 376 z 2006 r., s. 36; dalej: dyrektywa 2006/123/WE) oraz dyrektywy 2000/31/WE z 8.06.2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dyrektywa o handlu elektronicznym) (Dz.Urz. UE L 178 z 2000 r., s. 1; dalej: dyrektywa 2000/31/WE). Rozważono wprowadzony w prawie unijnym obowiązek zniesienia zakazów dotyczących informacji handlowych przekazywanych przez zawody regulowane. Omówiono także kryteria wprowadzania ograniczeń korzystania z informacji handlowych przez zawody regulowane w przepisach dyrektywy 2018/958 z 28.06.2018 r. w sprawie analizy proporcjonalności przed przyjęciem nowych regulacji dotyczących zawodów (Dz.Urz. UE L 173 z 2018 r., s. 25; dalej: dyrektywa 2018/958) oraz przed jej wejściem w życie. Ukazano także

problematykę implementacji do porządków krajowych rozwiązań prawa unijnego dotyczących informacji handlowych na podstawie dyrektywy 2018/958. W zakresie korzystania z informacji handlowych zwrócono przy tym uwagę na ochronę nadrzędnych względów interesu publicznego w postaci dobra wymiaru sprawiedliwości i ochrony podmiotów korzystających z usług adwokackich.

W rozdziale siódmym dokonano analizy reklamy adwokackiej w wybranych państwach europejskich, ograniczając się do Irlandii, Włoch i Francji. Najwięcej uwagi poświęcono Republice Irlandzkiej z uwagi na zastrzeżenia Komisji Europejskiej (European Commission, Reasoned Opinion – Infringement No 2013/2192) co do zgodności regulacji irlandzkich dotyczących reklamy z dyrektywą 2006/123/WE.

Rozdział ósmy poświęcony został prezentacji obecnie obowiązujących zasad etycznych i prawnych dotyczących reklamy adwokackiej. W jego treści przedstawiono regulacje zawarte w Zbiorze z 1998 r., analizując jednocześnie zgodność tych postanowień z prawem unijnym. Część rozważań tego rozdziału dotyczy zagadnienia reklamy adwokackiej w projekcie nowego Zbioru z 2021 r. w zestawieniu z prawem unijnym. Szczególnie zaakcentowano ciężący na samorządzie adwokackim obowiązek zapewnienia proporcjonalności oraz uzasadnionego i niedyskryminującego charakteru zasad etyki zawodowej dotyczącej reklamy adwokackiej.

Ostatni, dziewiąty rozdział prezentuje uwagi *de lege ferenda* w zakresie reklamy adwokackiej. Przedstawiono w nim procedurę prac nad przyszłym projektem zbioru zasad zawierającym przepisy regulacyjne dotyczące reklamy adwokackiej. Zaprezentowano także wnioski Komisji Europejskiej, zawarte w Uzasadnionej opinii – jako wskazówki w zakresie implementacji regulacji informacji handlowych udzielanych przez adwokatów. Sformułowano także definicję reklamy adwokackiej odpowiadającą wymogom prawa unijnego oraz ograniczenie prawa w zakresie posługiwania się nią. W końcu zwrócono uwagę na rolę samorządu adwokackiego w dbałości o przestrzeganie zasad etyki dotyczącej reklamowania swoich usług przez adwokatów.

4.4. Wnioski z analizy

Zawód adwokata jest wolnym zawodem, obecnie jednym z nielicznych spełniających wysokie kryteria wypracowane jeszcze w ostatnich dwóch wiekach. Nie wszystkie z tych kryteriów znalazły odzwierciedlenie w prawie pozytywnym regulującym prawa i obowiązki adwokatów. Część jest nadal przedmiotem zasad etycznych, w tym spisanych w Zbiorze z 1998 r., który nie ma i nie może mieć charakteru zamkniętego. Zasady etyki zawodowej ewoluują, choć wolniej od norm prawa pozytywnego regulujących funkcjonowanie określonego zawodu. Prowadzi to do wniosku, że problematyka wykonywania zawodu adwokata jest przedmiotem regulacji nie tylko norm prawa stanowionego, lecz również tych zasad. Odnosi się to również do problematyki promocji usług adwokackich, w tym reklamy. Z przeprowadzonej analizy wynika, że w odniesieniu do tego właśnie

zagadnienia relacja między normami prawa stanowionego a etycznego jest skomplikowana. Kwestia form i zakresu dopuszczalnej reklamy adwokackiej przestała być jedynie przedmiotem regulacji „etycznej”, choć głównie taki charakter miała w toku historycznego rozwoju. W chwili obecnej jest to zagadnienie podlegające regulacji nie tyle przepisów prawa krajowego, ile przede wszystkim unijnego – tj. dyrektyw 2006/123/WE oraz 2000/31/WE. Powoduje to wiele implikacji istotnych nie tylko dla samych adwokatów, lecz również dla organów samorządu adwokackiego.

Po pierwsze, nie budzi wątpliwości, że adwokat powinien posiadać jasne i ugruntowane zasady etyczne, te zaś, które ujęte zostały w zbiorze zasad etyki zawodowej, powinny być jasne i niebudzące wątpliwości dla samego środowiska adwokackiego. Z przeprowadzonej analizy wynika natomiast, że w odniesieniu do problematyki tzw. reklamy adwokackiej przepisy Zbioru z 1998 r. cechy takiej nie posiadają. Powoduje to liczne implikacje, także o charakterze praktycznym.

Na podstawie przeprowadzonych dociekań można stwierdzić, że prawo pozytywne nie rozpoznaje norm etycznych wiążących różne zawody w jednakowy sposób. W niektórych przypadkach normy prawne nakazują wręcz wypracowanie zasad etyki zawodowej, w innych zaś – jedynie podkreślają konieczność ich przestrzegania. Z punktu widzenia systemu obowiązującego prawa możemy wskazać zasady etyki zawodowej, które prawo wyraźnie uznaje, i zasady, które pozostają poza zakresem jego zainteresowania (są irrelewantne). Rozróżnienie to jest o tyle istotne, że przekłada się na możliwość egzekwowania zasad etyki zawodowej. W tych przypadkach, w których ustawodawca nakazuje opracowanie zasad etyki zawodowej (niezależnie od formy), wyposaża on jednocześnie samorząd zawodowy lub podmiot uprawniony w odpowiednie instytucje umożliwiające ich egzekwowanie. W konsekwencji sankcje dyscyplinarne bezpośrednio wpływają na prawa i obowiązki osoby wykonującej dany zawód. Do tej grupy należą zasady etyki adwokackiej.

Ustawodawca wyraźnie udzielił samorządowi adwokackiemu prawa do ustalenia zasad etyki zawodowej (art. 3 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze, t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1651 z późn. zm.; dalej: pr. adw.). W ten sposób potwierdził istnienie tej etyki i jednocześnie zgodził się na to, aby regulacje te zostały określone przez przedstawicieli palestry. Nie budzi przy tym wątpliwości, że na ich kształt ma wpływ także orzecznictwo sądowe, w szczególności Sądu Najwyższego. Oczywiście normy etyki zawodowej w tym przypadku pozostają w ramach systemu prawa, będąc wyraźnie powiązane z treścią odpowiednich norm prawa stanowionego. Nie powinny jednak i nie mogą pozostawać w sprzeczności z prawem stanowionym, chociaż niejako z natury rzeczy pojawiają się sytuacje, w których jakieś zachowania będą przedmiotem regulacji jednocześnie prawa i etyki. Rzeczą samorządu jest zadbanie o to, aby opracowywane zasady etyki nie wchodziły w kolizję z obowiązującymi normami prawa zarówno tzw. wewnętrznego (krajowego), jak i unijnego. W chwili obecnej wiąże się to z niebagatelnymi wyzwaniami, zważywszy, że prawo krajowe może formułować bardziej restrykcyjne wymogi niż prawo unijne i odwrotnie.

Z punktu widzenia rozwiązań systemowych organy samorządu adwokackiego, podejmując się ustalenia – zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 5 pr. adw. (norma kompetencyjna) – zasad etyki zawodowej, w gruncie rzeczy napełniają treścią normy prawa stanowionego. Zasady etyczne nie powinny być jednak ustalane z przekroczeniem treści normy kompetencyjnej. Norma etyczna nie ma bowiem samodzielnego charakteru normatywnego, a więc nie może stanowić samoistnej, materialnoprawnej podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej o charakterze represyjnym. Materialnoprawna podstawa przypisania odpowiedzialności dyscyplinarnej, tak jak każdej odpowiedzialności represyjnej, musi mieć oparcie w przepisie rangi ustawowej, tj. art. 80 pr. adw. w powiązaniu z zasadami etyki zawodowej. Jako że zasady etyki zawodowej nie posiadają samodzielnego charakteru normatywnego, na gruncie prawa stanowionego nie można rozstrzygać o tym, czy norma etyczna pozostaje w kolizji z normą prawa stanowionego. W tym sensie reguły kolizyjne, np. *lex posterior derogat legi priori*, *lex specialis derogat legi generali* czy też *lex superior derogat legi inferiori*, nie będą miały zastosowania. Można jedynie rozważać, czy samorząd adwokacki posiadał ustawową kompetencję do ustalenia określonej zasady oraz czy nie przekroczył upoważnienia do jej skonkretyzowania. Prawidłowe zastosowanie normy kompetencyjnej przez samorząd zawodowy będzie wyrażało się w braku sprzeczności z przepisami obowiązującego prawa z normą prawa stanowionego uzupełnioną o treść normy etycznej. W przypadku stwierdzenia, że nastąpiło przekroczenie kompetencji samorządu w zakresie ustalenia normy etycznej, norma taka nie może stanowić części podstawy prawnej odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokata. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku, gdy zasady spisane w Zbiorze z 1998 r. nie są jasne i precyzyjne. Nie tylko prowadzi to do wątpliwości w aspekcie podstaw do pociągnięcia konkretnego adwokata do odpowiedzialności dyscyplinarnej, lecz również powoduje problemy w przestrzeganiu danej zasady. Z taką sytuacją mamy obecnie do czynienia w przypadku reklamy.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, posłużenie się pojęciem reklamy w Zbiorze z 1998 r. było zabiegiem ryzykownym. Odwołując się do tego pojęcia, twórcy zasad, jak się wydaje, traktowali to określenie jako pojęcie zastane, nie zdając sobie sprawy z faktu, że zostało ono zdefiniowane w nauce o marketingu i będzie ulegać zmianom. Konsekwencje takiego stanowiska okazały się daleko idące.

Obecny zbiór (ani te obowiązujące w przeszłości) nie zdefiniował pojęcia reklamy, choć jednocześnie posługuje się nim. *De lege lata* dodatkowy problem stwarza fakt, że prawodawca europejski w zakresie odnoszącym się do zawodów regulowanych, do których zalicza się zawód adwokata, posłużył się terminem „informacja handlowa”, co wprowadziło zamęt pojęciowy i pytanie o relacje między tymi terminami.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że problem reklamy adwokackiej, w rozumieniu środowiska adwokackiego, wiązał się ze sposobem podawania przez przedstawicieli palestry różnego

rodzaju i w różny sposób wiadomości o prowadzonej przez nich działalności. Chodziło przy tym o to, aby takie informowanie nie pozostawało w sprzeczności z godnością zawodu. Adwokaci mianem „reklamy” (dawniej i dziś) określają wiele zachowań mieszczących się w pojęciu reklamy zarówno w rozumieniu nauki o marketingu, jak i szczerzej – innych działań z obszaru promocji. Termin „reklama”, do którego odwołują się zasady etyki, nie jest więc tożsamy z tym, jaki kryje się pod pojęciem reklamy w nauce o marketingu. Organy korporacji adwokackiej natomiast rozumieją reklamę także jako działania zmierzające do budowania i umacniania pozytywnego wizerunku adwokata i prowadzonej przez niego kancelarii. Jest to *public relations* w rozumieniu nauki o marketingu. W konsekwencji za reklamę adwokacką należało uznać wszelkie komunikaty sprzeczne z godnością stanu adwokackiego, które mogą zostać przyjęte jako pośrednia bądź bezpośrednia zachęta do skorzystania z pomocy określonego adwokata. Jednocześnie środowisko adwokackie wyłączyło spod pojęcia reklamy niektóre komunikaty promocyjne, nadając im przymiot „informacji”. W ten sposób część tych komunikatów, mających promocyjny charakter w rozumieniu nauki o marketingu, nie stanowi niedozwolonej reklamy adwokata lub jego usług w rozumieniu zasad etyki. Pojęcie „reklamy adwokackiej”, w znaczeniu nadanym mu przez palestrę, jest więc pojemne i niejednoznaczne.

Tak zarysowany obraz zakłóca istniejące w prawie unijnym pojęcie informacji handlowych, które jest zbieżne pojęciowo z promocją w rozumieniu nauki o marketingu. Dodatkowo prawodawca unijny zniósł wszelkie całkowite zakazy posługiwania się informacjami handlowymi przez zawody regulowane. Dał przy tym możliwość regulacji tej problematyki w sposób zgodny z zasadami wykonywania zawodu i prawem unijnym. Zauważyć przy tym należy, że w powyższym zakresie dyrektywy nałożyły w odniesieniu do zasad etyki adwokatów obowiązek implementacji standardów unijnych na samorząd adwokacki. Wynika to z faktu, że prawodawca unijny traktuje zasady etyki zawodowej jak prawo krajowe. Warto przy tym zwrócić uwagę na przykład irlandzki. Tamtejszy samorząd nie podjął wysiłku implementacji postanowień dyrektyw do zasad etyki, co w konsekwencji skutkowało dokonaniem tej implementacji przez organy państwowe. Istniejąca sytuacja stwarza okazję do podjęcia próby analizy obecnie obowiązujących rozwiązań w aspekcie wymogów prawa Unii Europejskiej przez samorząd adwokacki w Polsce.

Cel badawczy został zatem osiągnięty, a przeprowadzone badania pozwoliły na potwierdzenie postawionych hipotez badawczych. Badania doprowadziły także do wniosku, że dotychczas obowiązujące zasady etyki adwokackiej w odniesieniu do problematyki informacji handlowych są w znacznym stopniu niezgodne z przepisami prawa unijnego, tj. dyrektywami 2006/123/WE oraz 2000/31/WE. Rozwiązania prawa unijnego powinny zostać implementowane w zgodzie z przepisami określonymi w rozdziale 6a ustawy z 22.12.2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Dz.U. z 2020 r. poz. 220 ze zm.; dalej:

u.z.u.k.z.p.c.U.E.) oraz dyrektywą 2018/958. Samorząd adwokacki zobowiązany jest więc do przeprowadzania oceny nowych przepisów dotyczących reklamy adwokackiej zgodnie z zasadą proporcjonalności.

Przeprowadzone badania pozwoliły również na sformułowanie uwag *de lege ferenda*. Pojęcie reklamy adwokackiej powinno obejmować jakąkolwiek komunikację mającą na celu bezpośrednią lub pośrednią promocję usług lub wizerunku adwokata – niezależnie od tego, w jakiej formie wyrazu lub za pośrednictwem jakich środków taka komunikacja jest realizowana. Tak rozumiana „reklama adwokacka” jest zgodna z rozwiązaniami przyjętymi w dyrektywach 2006/123/WE oraz 2000/31/WE. Powinno to stanowić dla korporacji adwokackiej punkt wyjścia dla prowadzenia dyskusji środowiskowej, a następnie przeprowadzenia stosownych zmian w Zbiorze z 1998 r.

Celem zapewnienia zgodności przyszłej regulacji z prawem unijnym warto uwzględnić wnioski płynące z Uzasadnionej opinii Komisji Europejskiej w sprawie irlandzkiej (*European Commission, Reasoned Opinion – Infringement No 2013/2192*). Istotne w tym zakresie pozostaje rozróżnienie pojęcia informacji handlowych od informacji umożliwiających bezpośredni dostęp do działalności przedsiębiorstwa, organizacji lub osoby. Dokonując ograniczeń w zakresie posługiwania się informacjami handlowymi, państwo członkowskie może to uczynić wyłącznie w zakresie treści. Należy jednak pamiętać, że nie jest dozwolone określenie zamkniętego katalogu treści, które mogą być zawarte w informacjach handlowych. Dodatkowo zakaz korzystania z określonych środków (np. radio, telewizja, Internet), za pośrednictwem których przekazywane są informacje handlowe, należy uznać za wykraczający poza to, co jest konieczne (kryterium niezbędności) i odpowiednie (kryterium stosowności) dla osiągnięcia celów nadrzędnego interesu publicznego.

Dyrektywy 2006/123/WE oraz 2000/31/WE wymagają, aby państwa członkowskie zapewniły zgodność informacji handlowych dostarczanych przez zawody regulowane, w szczególności, z niezależnością, godnością i uczciwością zawodową. Posługiwanie się informacjami handlowymi nie może naruszać także tajemnicy zawodowej ani innych odnoszących się do wykonywania zawodu, zgodnie z prawem wspólnotowym. W konsekwencji regulacja powinna odpowiadać szczególnemu charakterowi zawodu regulowanego.

Godność została wymieniona przez prawodawcę unijnego jako zasada, w oparciu o którą państwa członkowskie uprawnione są do formułowania kryteriów ograniczających możliwość korzystania z reklamy. Jak wykazano, pojęcie godności stanu, zawodu adwokata ma wielowiekową tradycję, jest pojęciem ugruntowanym, a ponadto zostało zdefiniowane w § 1 ust. 2 Zbioru z 1998 r. Zauważono, że zgodnie z tradycyjnym ujęciem zasad etyki adwokackiej pytanie o dopuszczalność reklamy adwokackiej było pytaniem o to, czy posługiwanie się reklamą narusza godność stanu adwokackiego. W zgodzie z prawem unijnym zaproponowano, aby godność zawodu była kryterium podstawowym odnoszącym się do treści reklamy adwokackiej. Zaproponowano także, aby adwokat

mógł korzystać z reklamy, o ile nie będzie ona naruszała godności zawodu adwokata, tj. poniżała go w opinii publicznej lub podrywała zaufanie do zawodu. Jako dodatkowe kryteria (doprecyzowujące) zaproponowano: prestiż zawodu, uczciwość i rzetelność zawodową wobec klientów, brak możliwości posługiwania się treściami fałszywymi, wprowadzającymi w błąd lub taki błąd wyzyskującymi. Za sprzeczne z godnością uznano w szczególności komunikaty zachęcające potencjalnych klientów do zgłaszania roszczeń, wytaczania powództw oraz takie, które gwarantowałyby skutek podjętych akcji prawnych lub wskazywały na brak ryzyka związany z ich podjęciem. Uznano także, że reklama nie powinna być umieszczana w miejscu niewłaściwym (nieodpowiednim). Dodatkowo określono kryteria, zgodnie z którymi adwokat może posługiwać się określeniem „specjalista”. Z uwagi na fakt, że orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości odnosiło się do zjawiska akwizycji jako jednej z form informacji handlowej, zauważono, że taka informacja handlowa nie może w świetle cytowanego orzeczenia zostać uznana za niedopuszczalną.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej

Poza opublikowaną monografią moja aktywność naukowo-badawcza po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych miała charakter wszechstronny w odniesieniu do nauki prawa, na co wskazuje wykaz opublikowanych prac naukowych oraz informacja o osiągnięciach w zakresie dorobku dydaktycznego, współpracy z instytucjami naukowymi, współpracy międzynarodowej.

Zakładając, że istotnym kryterium oceny dorobku naukowego jest ranga czasopism, w których ogłaszane są teksty składające się na ów dorobek, starałem się, aby moje opracowania były ogłaszane na łamach recenzowanych i punktowanych czasopism ważnych dla polskiego środowiska prawniczego, a także w innych wysoko punktowanych krajowych periodykach naukowych, takich jak: „Ius Novum”, „Orzecznictwo Sądów Polskich”, „Palestra”, „Europejski Przegląd Sądowy”, „Studia Prawa Publicznego”, „Studia Prawnicze (PAN)”, „Studia Prawnoustrojowe”, „Zeszyty Naukowe KUL”, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej”. Mój dorobek naukowy obejmuje także publikacje w czasopismach zagranicznych, w tym wysoko punktowanych: „The Law Teacher”, „Globalization and Health”, „Quaderni di Conciliazione”. Na dorobek składa się łącznie 17 rozdziałów zawartych w monografiach naukowych (w tym dwie w przygotowywanych do druku monografiach zagranicznych – wydawnictwa Rutledge i Springer) oraz 28 artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych, a także opracowanie haseł dla *Wielkiej encyklopedii prawa*, tom IX.

5.1. Publikacje naukowe

Rezultaty prowadzonych przeze mnie badań naukowych udokumentowane zostały publikacjami. Ich zakres dotyka wielu zagadnień z zakresu szeroko rozumianego prawa własności intelektualnej, praw człowieka oraz dydaktyki prawniczej.

Jednym z głównych nurtów moich zainteresowań naukowych były zagadnienia związane z prawem autorskim – w odniesieniu do praw zarówno majątkowych, jak i osobistych. Część rozważań dotyczyła roszczeń z zakresu autorskich praw majątkowych. W tym przedmiocie jako ważna dla dorobku jawi się publikacja *Problematyka autorskich roszczeń majątkowych o zaniechanie oraz o usunięcie skutków naruszeń w przypadku naruszenia praw do utworu architektonicznego* („Palestra” 2015/11–12, s. 54–64). W tekście ustaliłem, co należy rozumieć przez utwór architektoniczny oraz jakie roszczenia przysługują podmiotowi uprawnionemu z tytułu praw autorskich do dzieła architektonicznego. Rozważania skoncentrowałem na analizie, czy i w jakich okolicznościach istnieje możliwość orzekania w trybie cywilnym o rozbiórze budynku z powodu naruszenia prawa do dzieła architektonicznego. Z kolei w artykule pt. *Dochodzenie odszkodowania na podstawie art. 79 ust. 1 pkt 3a i 3b pr. aut. ze szczególnym uwzględnieniem wykładni pojęcia „stosowanego wynagrodzenia”* („Palestra” 2018/1–2, s. 78–89), także dotyczącym roszczeń, ustaliłem, że zarówno dyrektywa w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej, jak i orzeczenie TSUE dają bardzo jasne wskazówki co do kierunku i zakresu interpretacji art. 79 ust. 1 pkt 3b ustawy z dnia 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (dalej: pr. aut.). Brak zrozumienia treści dyrektywy skutkowało formułowaniem w orzecznictwie i literaturze nieuzasadnionych tez w zakresie interpretacji tego przepisu. Badając tę problematykę, zauważyłem, że przepisy ustawy o prawie autorskim dają co prawda możliwość wyboru drogi dochodzenia odszkodowania, jednakże celem wprowadzenia instytucji uregulowanej w art. 79 ust. 1 pkt 3b pr. aut. było umożliwienie podmiotom, których prawa autorskie zostały naruszone, dochodzenia odszkodowania w sytuacji, w której wykazanie szkody jest niemożliwe albo wielce utrudnione. Rozważania podjęte w powyższych tekstach rozwinąłem w głosie do wyroku SN z dnia 10.11.2017 r., V CSK 41/14 („Orzecznictwo Sądów Polskich” 2018/11, s. 9–31). Po raz kolejny problematykę roszczeń majątkowych podjąłem w artykule pt. *Godziwa rekompensata i jej dochodzenie w odniesieniu do dzieł osieroconych (art. 35(8) ust. 5 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych)* („Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2018/3, s. 32–46). Tekst ten stanowił pierwsze opracowanie zagadnienia dotyczącego dochodzenia godziwej rekompensaty za korzystanie z „dzieła osieroconego”. W publikacji tej wykazałem, że uzyskanie legitymacji procesowej w sporze o zapłatę „godziwej rekompensaty” uwarunkowane jest uprzednim uzyskaniem decyzji stwierdzającej wygaśnięcie statusu utworu osieroconego, które to następuje na drodze administracyjnej lub z upływem terminu

określonego w art. 35⁸ ust. 3 pr. aut. (milczące załatwienie sprawy). Tym samym otrzymanie „godziwej rekompensaty”, mającej charakter cywilnoprawny, poprzedza konieczność wszczęcia postępowania administracyjnego. Dodatkowo wskazałem, że w razie zaistnienia sporu o zapłatę „godziwej rekompensaty” podmiot uprawniony z tytułu autorskich praw majątkowych powinien wykazać jedynie wysokość tej kwoty, rozumianej jako odpowiednie wynagrodzenie. Jest ono ustalane na podstawie kryteriów wskazanych w art. 35⁸ ust. 5 pr. aut., tj.: 1) charakteru i zakresu korzystania z utworu osieroconego, 2) wysokości przychodów uzyskanych z takiej eksploatacji oraz 3) szkody, jaka została wyrządzona uprawnionemu w związku z tym korzystaniem (która jest hipotetyczna).

Kwestie wynagrodzeń wypłacanych za pośrednictwem organizacji zbiorowego zarządzania omówiłem w głosie aprobującej do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 15.03.2018 r., III CZP 105/17 dotyczącej wynagrodzenia przewidzianego w art. 70 ust. 2¹ pkt 3 pr. aut. za korzystanie z utworów audiowizualnych („Themis Polska Nova” 2018/1, s. 229–248), a także w artykule *Narrowcasting w miejscach użyteczności publicznej* („Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2008/2, s. 175–188). Z kolei problematykę korzystania z autorskich praw majątkowych za pośrednictwem portali społecznościowych podjąłem w artykule pt. *Liability for unlawful making protected works available to the public and for providing hyperlinks to such works on social networking websites* („Ius Novum” 2018/4, s. 131–144). Wskazałem w nim, że użytkownicy serwisów społecznościowych zamieszczają coraz więcej materiałów, które mogą stanowić przedmiot ochrony prawa autorskiego. W konsekwencji na skutek takiego umieszczenia może dochodzić do naruszenia prawa. Niniejszy tekst opisuje, jakie czynności – realizowane w ramach funkcjonalności portali społecznościowych – mogą stanowić źródło naruszenia prawa autorskiego. Analizie poddałem nie tylko zagadnienie związane z umieszczeniem określonego materiału objętego ochroną prawa autorskiego na portalu przez użytkownika, lecz także czynności kolejne, polegające na dalszym udostępnianiu tego materiału (re-post) poprzez umieszczanie odesłań (hiperlinków). Postawiłem tezę, że w niektórych przypadkach odpowiedzialna za naruszenie prawa autorskiego będzie nie tylko osoba, która umieściła określony materiał na portalu społecznościowym, lecz także ta, która ten materiał udostępniła dalej poprzez zamieszczenie hiperlinku.

Problematykę związaną z obrotem prawami autorskimi do muzycznych umów wydawniczych poruszyłem w publikacji *Podstawowe rodzaje muzycznych umów publishingowych (muzycznych umów wydawniczych)* („Themis Polska Nova” 2011/1, s. 288–306). Tekst ten zawiera charakterystykę poszczególnych umów *publishing* (wydawniczych), których genezy należy poszukiwać w prawie Stanów Zjednoczonych oraz analizę możliwości zawierania takich umów na gruncie ustawodawstwa polskiego.

Badania z pogranicza autorskich praw majątkowych i osobistych przedstawiłem w tekście pt. *Charakter prawny i zakres zezwolenia na rozporządzanie i korzystanie z opracowania utworu*

(„Palestra” 2018/6, s. 5–13). Analizie poddałem teorie zarówno warstwowej, jak i integralnej budowy utworu zależnego. Udzieliłem odpowiedzi na pytanie co do przydatności (oraz aktualności) zastosowania tych teorii na gruncie obrotu autorskimi prawami zależnymi. Ponadto przeanalizowałem zakres i charakter prawny instytucji zezwolenia na rozporządzanie i korzystanie z opracowania oraz udzieliłem odpowiedzi na pytanie, jakie klauzule umowne powinny zostać zamieszczone w umowach, których przedmiotem są prawa zależne.

Kwestie możliwości dokonywania zmian w utworze architektonicznym w tekście pt. *Dopuszczalność zmian w utworze architektonicznym w świetle ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* („Studia Prawnoustrojowe” 2018/39, s. 283–297). Odpowiedziałem w nim na pytania, jak powinna być ukształtowana umowa z architektem, aby dawała ona inwestorowi możliwość swobody wprowadzenia zmian do projektu architektonicznego, jakie są konsekwencje: braku uregulowania możliwości ingerencji w projekt w umowie o stworzenie projektu architektonicznego przez inwestora i architekta oraz nabycia od twórcy egzemplarza projektu architektonicznego na podstawie art. 61 pr. aut. i zastosowania go do jednej budowy.

Problematykę autorskich praw osobistych i odpowiedzialności karnej za ich naruszenie została poruszyłem w artykule *Przestępstwo naruszenia autorskich praw osobistych z art. 115 ust. 3 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych w świetle zasady określoności* („Studia Prawa Publicznego” 2018/2, s. 29–48). Podjąłem w nim próbę ustalenia zakresu odpowiedzialności karnej, o której mowa w art. 115 ust. 3 pr. aut. i wskazałem jednocześnie na trudności, jakie wiążą się z jednoznacznym ustaleniem zachowań, które mogą być uznane za karalne. Temat prawa własności intelektualnej oraz prawa karnego poruszyłem także w artykule *Rozważania wokół granic penalizacji przestępstwa wprowadzenia do obrotu towarów oznaczonych podrobionymi znakami towarowymi* („Studia i Analizy Sądu Najwyższego” 2009/3, s. 203–225). Badając kwestię zagadnień karnych w dotyczących przestępstwa wprowadzenia do obrotu towarów opatrzonych podrobionymi znakami towarowymi, zwróciłem uwagę, że zakres odpowiedzialności zmieniał się. Jednak analizując przepisy dyrektywy 2008/95/WE, judykaty TSUE oraz przepisy prawa krajowego, postawiłem tezę, że aktualne na dzień pisania tekstu orzecznictwo Sądu Najwyższego pozostaje w zgodzie z rozwiązaniami europejskimi.

W tekście *Graffiti – work of art or a form of destruction of architectural objects* (opubl. w: *Between Freedom and Anarchy*, red. M. Duchowski, E. Sekuła, Warszawa 2011, s. 225–223; współautorstwo z J. Sobczakiem) poruszyłem problematykę dozwolonego użytku publicznego oraz ewentualnej odpowiedzialności za utrwalenie dzieła plastycznego (graffiti) na nieruchomościach. Stwierdziłem, że pomimo iż graffiti może być uznane za utwór w rozumieniu prawa autorskiego, to z racji stworzenia takiego dzieła twórca może ponosić odpowiedzialność cywilną bądź karną. Instytucję dozwolonego użytku omówiłem także w tekście *Wymiana plików muzycznych za pośrednictwem sieci*

komputerowej a swobodny dostęp do informacji (opubl. w: *Obywatelskie prawo do informacji*, red. T. Gardocka, Warszawa 2008, s. 329–344). Postawiłem w nim tezę, że w omawianym na dzień pisania publikacji stanie prawnym (uwzględniającym prawodawstwo UE) i technologicznym należy poszukiwać równowagi pomiędzy prawami i wolnościami człowieka a ochroną praw twórcy. Przedmiotem publikacji *Podmiot praw rzeczowych do substratu materialnego (corpus mechanicum) dzieła muzycznego* (opubl. w: *Nowe technologie dowodowe a proces karny. Konferencja Sędziów Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego*, red. L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, Warszawa 2007, s. 159–170) była z kolei instytucja dozwolonego użytku omówiona na tle uprawnień posiadacza nośnika, na którym utwór utrwalono.

Badania nad prawno-autorskimi problemami audiodeskrypcji podjąłem w tekście *Audiodeskrypcja jako forma realizacji przez producenta utworu audiowizualnego prawa do udziału w życiu kulturalnym przez osoby z dysfunkcją wzroku* („Europejski Przegląd Sądowy” 2018/10, s. 28–34). Analizując problematykę audiodeskrypcji, dokonałem interpretacji tego zjawiska nie tylko z uwzględnieniem dyrektyw UE, lecz także przez pryzmat TFUE oraz Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169 ze zm.). Analiza tych regulacji doprowadziła do wniosku, że brak możliwości opracowania audiodeskrypcji i jej rozpowszechniania przez producenta utworu audiowizualnego stanowiłoby dyskryminację osób dotkniętych niepełnosprawnością narządu wzroku.

Prowadziłem także badania nad problematyką egzekucji z autorskich praw majątkowych, których wynik został opublikowany w dwóch tekstach, tj.: *Materialnoprawne aspekty egzekucji z praw autorskich i praw pokrewnych. Uwagi na tle art. 18 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (opubl. w: *Studia z postępowania egzekucyjnego*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Sopot 2018, s. 169–182) oraz *Wymagalna wierzytelność z autorskich praw majątkowych jako przedmiot egzekucji w postępowaniu cywilnym* („Zeszyty Naukowe KUL” 2018/3, s. 75–91).

Moje dociekania zawarte w *Mediation in intellectual property law disputes. Problems of implementations of directive 2014/25/EU* („Quaderni di Conciliazione 2020/12, s. 261–281) objęły także zagadnienie mediacji uregulowanej w ustawie z dnia 15.06.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. 2018, poz. 1293). Analizując implementację dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/26/UE z 26.02.2014 r. w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz udzielania licencji wieloterytorialnych dotyczących praw do utworów muzycznych do korzystania online na rynku wewnętrznym (Dz.Urz. UE L 84 z 2014 r., s. 72), wykazałem, że nastąpiła ona z naruszeniem konieczności zapewnienia zasady niezależności i bezstronności organu powołanego do rozwiązywania sporów w drodze mediacji, jak i zasady dobrowolności postępowania mediacyjnego.

W opisie dorobku nie można pominąć faktu prowadzenia rozważań dotyczących problematyki danych osobowych. Kwestie te omawiałem w aspekcie karnym i medycznym (*Przetwarzanie danych osobowych pacjenta a odpowiedzialność prawnokarna* [w:] *Medyczne prawo karne*, red. T. Gardocka, D. Jagiełło, Warszawa 2016, s. 68–79; *Przetwarzanie danych o stanie zdrowia w podmiotach leczniczych w ramach udzielanych świadczeń zdrowotnych a odpowiedzialność prawnokarna za naruszenie przepisów o ochronie danych osobowych* [w:] *Nowe medyczne prawo karne*, red. T. Gardocka, D. Jagiełło, Warszawa 2021, s. 95–110; *Urządzenia i aplikacje mobilne monitorujące funkcje fizjologiczne a problematyka ochrony danych wrażliwych o stanie zdrowia w świetle regulacji europejskich i polskiej ustawy o ochronie danych osobowych* [w:] *Problemy prawne na styku sportu i medycyny*, red. T. Gardocka, D. Jagiełło, Warszawa 2015, s. 118–128), oraz procesowym (*Ustalenie danych osobowych sprawcy naruszenia dóbr osobistych w Internecie celem dochodzenia ich ochrony w postępowaniu cywilnym*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2018/2, s. 277–289; we współautorstwie z dr O. Piaskowską). W tekstach tych poruszałem problematykę przetwarzania danych osobowych wrażliwych oraz regulacji prawa europejskiego.

Moje zainteresowania naukowe koncentrowały się także na prawie reklamy, co ostatecznie znalazło wyraz w monografii pt. *Prawne i etyczne aspekty reklamy adwokackiej* (Warszawa 2021). Monografię tę poprzedzały badania dotyczące reklamowania się podmiotów leczniczych oraz lekarzy. Znalazły one swój wyraz w dwóch tekstach, tj.: *Zmiany w zakresie regulacji podawania do publicznej wiadomości informacji o zakresie i rodzajach udzielanych świadczeń zdrowotnych* (opubl. w: *Zdrowie: problem medyczny, prawny, polityczny*, red. T. Gardocka, Poznań–Warszawa 2012, s. 279–290) oraz *Problematyka zakazu reklamowania się podmiotów leczniczych oraz lekarzy w świetle Kodeksu Etyki Lekarskiej, prawa krajowego oraz prawa unijnego* („Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2019/3, s. 122–144). Ostatnia z wymienionych publikacji uwzględnia prawodawstwo unijne, które ma wpływ na interpretacje przepisów prawa krajowego, w tym zasad etyki zawodowej lekarzy. Kwestie audiowizualnych przekazów promocyjnych kreowanych przez influencerów omówiłem w tekście pt. *Wideobloger jako podmiot dostarczający audiowizualną usługę na żądanie a problem nieoznaczonych przekazów handlowych (reklama, sponsorowanie, lokowanie produktu)* (opubl. w: *Między Klio a Themis. Księga dedykowana Profesorowi Jackowi Sobczakowi*, red. J. Adamowski, T. Wallas, K. Kakareko, Warszawa 2016, s. 770–779). W publikacji tej postawiłem tezę, że w niektórych przypadkach w stosunku do działalności promocyjnej videoblogerów mogą mieć zastosowanie regulacje odnoszące się do audiowizualnych usług medialnych na żądanie zawarte w ustawie z dnia 29.12.1992 r. o radiofonii i telewizji (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 805 ze zm.), jak i przepisy dotyczące kryptoreklamy zawarte w ustawie z dnia 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2070).

Prowadziłem także badania związane z naruszeniem dóbr osobistych przy użyciu nowoczesnych technologii. W tekście *Zarys problematyki odpowiedzialności cywilnej za naruszenie dóbr osobistych w postaci wpisów umieszczanych na forach internetowych* („Państwo i Prawo” 2019/10, s. 91–104) omówiłem podstawy prawne odpowiedzialności za naruszenia dóbr osobistych na forach internetowych. Analizując m.in. orzecznictwo, wykazałem, jakie są podstawy do oceny, czy dana wypowiedź narusza dobra osobiste osoby, kto i kiedy ponosi odpowiedzialność za naruszenie oraz na jakiej podstawie prawnej. Ostatnią kwestią poruszoną w artykule jest także zagadnienie właściwości miejscowej sądów w takich sprawach. Z kolei badania opisane w artykule *Problematyka naruszenia dóbr osobistych w postaci czci a udostępnianie treści pochodzących od osób trzecich za pośrednictwem hiperlinków* (‘Studia Prawnicze (PAN)’ 2018/2, s. 91–114; współautorstwo z dr O. Piaskowską) skupiały się na rozważaniu zakresu odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych osoby, która w Internecie umieszcza hiperlink do materiału naruszającego dobra osobiste innej osoby. Ponadto dociekałem, w jakich sytuacjach, powołując się na działanie w ramach kontratypu, osoba taka będzie mogła uchylić się od odpowiedzialności.

Problematykę praw na dobrach niematerialnych oraz nowych technologii poruszyłem także w tekstach *The Real or Virtual World – Legal Norms in Virtual Worlds* (opubl. w: *Norm and Truth*, red. M. Piechowiak, Poznań 2008, s. 19–203) oraz *Przestępstwo w wirtualnym świecie* (opubl. w: *Aktualne zagadnienia prawa karnego materialnego i procesowego*, red. L. Gardocki, Warszawa 2009, s. 95–110). W obu publikacjach omówiłem kwestię praw do „wirtualnych rzeczy”, które mogą „posiadać” użytkownicy tzw. światów wirtualnych. Drugi z przytoczonych tekstów stanowił analizę problemu, czy i w jakim stopniu prawa do „wirtualnej własności” mogą podlegać ochronie na gruncie prawa karnego.

Rozważania teoretyczne związane z prawem własności intelektualnej oraz prawami człowieka ująłem w publikacji *Prawo własności intelektualnej jako prawo człowieka* (opubl. w: *Dylematy praw człowieka*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2009, s. 188–197). Przedstawiłem tam twierdzenia wskazujące, że prawo własności intelektualnej jako prawo majątkowe chronione jest na gruncie art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.). Dodatkowo prawo to jest wspierane przez wolność twórczości artystycznej oraz wolność badań naukowych i może podlegać pewnym ograniczeniom zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Kwestie związane z prawami człowieka były także przedmiotem moich rozważań zawartych w innych publikacjach. Analizę pojęcia uchodźcy przeprowadziłem w publikacji *Pojęcie „uchodźcy” w rozumieniu ustawy z dnia 13 lipca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i jego wykładnia w orzecznictwie sądów administracyjnych* (opubl. w: *Uchodźcy w Polsce i Europie – stan prawny i rzeczywistość*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2010, s. 188–197). Interesowałem się także problematyką instytucji przewlekłości postępowania, w

szczegółności wykładnią art. 6 EKPC dokonywaną przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. Rozważania w tym przedmiocie zostały zamieszczone w dwóch tekstach: *Instytucja przewlekłości postępowania. Wprowadzenie do problematyki* (tekst we współautorstwie z dr O. Piaskowską) oraz *Korzystanie z uprawnień procesowych przez stronę a przewlekłość postępowania sądowego* (opubl. w: *Przewlekłość postępowania sądowego*, red. O. Piaskowska, P. Piesiewicz, Warszawa 2018, s. 45–57). W drugiej z przytoczonych publikacji przedmiotem analizy były judykaty Europejskiego Trybunału Praw Człowieka odnoszące się do przyczynienia się strony do przedłużenia postępowania, a w szczególności to, jaki wpływ na stwierdzenie przewlekłości ma korzystanie przez stronę ze swoich praw procesowych. Problematykę prawa do rzetelnego procesu (art. 6 EKPC) poruszyłem ponownie w związku ze zmianami ustawodawstwa wprowadzonymi na skutek pandemii COVID-19 (*El rol del Abogado durante la pandemia. Covid-19: la perspectiva polaca*, „Quaderni di Conciliazione” 2020/14, s. 379–394). W przeprowadzonej analizie zwróciłem uwagę, że przyjęte przez polskiego ustawodawcę rozwiązania prawne pozwalające obecnie na szerokie rozpoznawanie spraw na posiedzeniu niejawnym budzą poważne wątpliwości. Nie tracąc z pola widzenia celu wprowadzenia nowych obostrzeń, zauważyłem, że nie powinno się to odbywać kosztem realizacji podstawowych uprawnień procesowych stron. Z uwagi na fakt, że obowiązkiem adwokata jest dbanie o interesy klienta oraz ich obrona, powinien on przedstawić klientowi obecne ryzyka i zagrożenia, jakie przyjęte rozwiązania procesowe budzą w świetle art. 6 EKPC.

Kolejnym zagadnieniem z zakresu praw człowieka, które stało się przedmiotem moich badań, było prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego w kontekście możliwości zawierania związków jednopłciowych. W badaniach przeprowadzonych wspólnie z dr O. Piaskowską wykazaliśmy, że dokonana przez Europejski Trybunał Praw Człowieka interpretacja przepisów EKPC oraz wykładnia przepisów unijnych prowadzą do wniosku, że rozwiązania legislacyjne oraz utrwalona linia orzecnicza sądów administracyjnych w zakresie braku możliwości odnotowania zmiany stanu cywilnego osoby, która zawarła małżeństwo z osobą tej samej płci, stanowią naruszenie art. 8 w zw. z art. 14 EKPC (*Prawo do zawarcia związku jednopłciowego jako wyraz poszanowania prawa do ochrony życia prywatnego i rodzinnego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2018/5, s. 13–22).

Dociekania naukowe odnoszące się do praw jednostki opisałem także w artykule *Odpowiedzialność dyscyplinarna lekarza za zaniechanie udzielenia pomocy* („Medyczna Wokanda” 2012/4, s. 137–146). Rozważania wokół obowiązku lekarza niesienia pomocy człowiekowi znajdującemu się w niebezpieczeństwie dla życia i zdrowia prowadziłem przez pryzmat zarówno Kodeksu Etyki Lekarskiej, jak i uregulowań ustawowych. Opisując regulacje, nakreśliłem granice uprawnień lekarza w zakresie prawa do odmowy podjęcia leczenia lub odstąpienia od leczenia chorego oraz wskazałem na obowiązek, który jest wręcz powinnością lekarza do niesienia pomocy innemu człowiekowi znajdującemu się w niebezpieczeństwie utraty życia lub zdrowia.

Podjąłem także wspólnie z O. Piaskowską, J. Krawcem oraz W. Białaszkim badania interdyscyplinarne z zakresu prawa i psychologii. W ich ramach analizowaliśmy teorię R. Thaler'a i C. Sunsteina, określaną mianem libertariańskiego paternalizmu, zakładającą, że stworzenie określonych warunków podejmowania decyzji zwiększa prawdopodobieństwo wyboru dokonywanego przez jednostkę, przy jednoczesnym zachowaniu ograniczonej wolności wyboru (tzw. *nudge*). Badania prawne odnosiły się do zakresu możliwości korzystania przez państwo z tzw. narzędzi interwencji behawioralnej w czasie pandemii COVID-19. Staraliśmy się dociec, na ile państwo, realizując politykę zdrowotną za pośrednictwem pozaprawnych narzędzi interwencji behawioralnej, nie naruszając praw podstawowych, może wpływać na zmiany ludzkich zachowań (*Tools for public health policy: nudges and boosts as active support of the law in special situations such as the COVID-19 pandemic*, „Globalization and Health” 2021/17, Article number: 132 (2021) <https://doi.org/10.1186/s12992-021-00782-5>).

Od roku 2017 w zakresie moich zainteresowań badawczych znajduje się także dydaktyka prawnicza, w tym badania nad metodami nauczania prawa oraz rozwojem studiów prawniczych. W tym obszarze na szczególną uwagę zasługuje publikacja *Rethinking of law schools in times of systemic change. How to bring law school into twenty-first century? Polish perspective* („Zbiornik Naukovih Prac' Harkivs'Kogo Nacional'Nogo Pedagogičnogo Universitetu imeni G. S. Skovorodi. Pravo” 2019/30, s. 126–153). W tej publikacji wraz z dr O. Piaskowską podjęliśmy zagadnienie związane z koniecznością zmiany tradycyjnego podejścia do nauczania prawniczego, w tym przede wszystkim zwróciliśmy uwagę na konieczność spojrzenia interdyscyplinarnego na proces dydaktyczny, jak i konieczność kształtowania umiejętności prawniczych. Publikacja ta jest wynikiem badań i prac, jakie prowadziliśmy nad nowym programem dla Szkoły Prawa Uniwersytetu SWPS. Wyniki tych badań są wdrażane na Wydziale Prawa tej uczelni.

Kolejnym wątkiem mieszczącym się w tym obszarze są badania nad dostosowaniem metody peer tutoring'u do nauczania w studenckiej poradni prawnej. Ewaluacja tych badań oraz omówienie poszczególnych sposobów pracy w studenckiej poradni prawnej z wykorzystaniem tej metody znalazły się w publikacji *Peer tutoring in clinical legal education as a learning community building method* („The Law Teacher” 2021, <https://doi.org/10.1080/03069400.2021.1936395>; publikacja we współautorstwie z dr O. Piaskowską oraz dr. M. Bieleckim). Kontynuacja badań podjętych w tym artykule znalazła także swoje odzwierciedlenie w tekście *Komunikacja interpersonalna w wirtualnej poradni prawnej. Zarys problematyki* („Klinika” 2020–2021/29–30, s. 3–8; we współautorstwie z dr O. Piaskowską), w którym poruszono i rozwinięto jeden z wątków, tj. problematykę komunikacji w zespole rozproszonym. Przyczynkiem do podjęcia badań była sytuacja związana z pojawieniem się epidemii koronawirusa, która wpłynęła w istotny sposób na pracę studenckich poradni prawnych. W obszarze prawniczej dydaktyki akademickiej mieszczą się także dwa rozdziały w pracach zbiorowych

we współautorstwie z dr O. Piaskowską, tj. *Ensuring access to legal information in the digital age as the implementation of the right of access to justice: Polish perspective on the impact on access to justice and legal education* (ukaze się w: *Teaching Legal Education in the Digital Age*, red. A. Thanaraj, K. Gledhill, Routledge 2022; obecnie w trakcie prac redakcyjnych) oraz *Schizophrenia and law teaching – rights and obligations of academic teachers towards students afflicted by the illness* (ukaze się w: *Wellbeing and the Legal Academy*, red. E.J. Jones, C. Strevens, Springer 2022; obecnie w trakcie prac redakcyjnych).

5.2. Aktywność naukowa realizowana w więcej niż jednej uczelni, w szczególności zagranicznej (współpraca międzynarodowa)

Niezależnie od wskazanych w pkt 5.1 publikacji naukowych, należy podkreślić, że moja aktywność naukowa początkowo była realizowana na Uczelni Łazarskiego w Warszawie (dawniej: Wyższa Szkoła Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie), gdzie – jak wspomniałem – byłem początkowo zatrudniony na stanowisku asystenta, a po uzyskaniu stopnia doktora na stanowisku adiunkta (pkt 3). Moja aktywność naukowa w tym okresie przejawiała się w następujących publikacjach: przed uzyskaniem stopnia doktora – *Dzieło muzyczne i nowe technologie (aspekty prawne „samplingu”)* („Państwo i Prawo” 2006/3); po uzyskaniu stopnia doktora: *Wymiana plików muzycznych za pośrednictwem sieci komputerowej a swobodny dostęp do informacji* [w:] *Obywatelskie prawo do informacji*, red. T. Gardocka, Warszawa 2008 oraz *Podmiot praw rzeczowych do substratu materialnego (corpus mechanicum) dzieła muzycznego* [w:] *Nowe technologie dowodowe a proces karny. Konferencja Sędziów Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego*, red. L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, Warszawa 2007.

Aktywność naukową za granicą realizowałem także w ramach zatrudnienia na stanowisku asystent sędziego w Sądzie Najwyższym. W lutym 2010 r. odbyłem tygodniowy staż badawczy w Europejskim Trybunale Praw Człowieka w Strasburgu. Przedmiotem badań, prowadzonych głównie w bibliotece, było najnowsze orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące art. 10 EKPC.

Z kolei w lutym 2018 r. brałem udział w seminarium „Applying EU Anti-Discrimination Law” (19–20.02.2018 r.) organizowanym przez Academy of European Law: ERA. W jego efekcie we współautorstwie z dr O. Piaskowską powstał artykuł pt. *Prawo do zawarcia związku jedнопłciowego jako wyraz poszanowania prawa do ochrony życia prywatnego i rodzinnego* („Europejski Przegląd Sądowy” 2018/5, s. 13–22; odpowiedni przypis informujący o tym fakcie znajduje się w treści publikacji).

W opisie aktywności naukowej nie mogę pominąć także międzynarodowej współpracy naukowej z ośrodkami zagranicznymi. Podjęta przeze mnie, i trwająca nadal, współpraca międzynarodowa sprowadza się do dwóch głównych obszarów: mediacji z uwzględnieniem problematyki własności intelektualnej jako instytucji służącej rozwiązywaniu sporów cywilnych oraz dydaktyki akademickiej.

W pierwszym obszarze mieści się współpraca naukowa z Uniwersytetem w Cagliari (Università degli Studi di Cagliari, Sardinia, Włochy) oraz prof. Carlo Pilia. Została ona zainicjowana na przełomie marca i kwietnia podczas wymiany akademickiej Erasmus+ 2019, kiedy to na wizytowym uniwersytecie prowadziłem zajęcia z zakresu mediacji. Dalszy jej rozwój nastąpił w wyniku otrzymania oficjalnego zaproszenia. Wspólnie z dr O. Piaskowską zostaliśmy zaproszeni do szerszej współpracy międzynarodowej w ramach grupy CUEMYC (The University Conference for the Study of Mediation and Conflict). W jej ramach prezentowałem wyniki badań podczas pięciu konferencji naukowych (zał. nr 4, pkt II.5.2.) oraz opublikowałem dwa teksty na łamach czasopisma „Quaderni di Conciliazione” (zał. nr 4, pkt II.4.2.). Sprawozdanie z jednej z konferencji naukowych ukazało się także na łamach czasopisma „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” (C. Pilia, *A European mediator for social inclusion*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2020/2, s. 285–290).

W drugim obszarze mieści się współpraca międzynarodowa podjęta w ramach stowarzyszenia The Association of Law Teachers. Jej rezultat stanowią 2 wystąpienia na konferencjach międzynarodowych organizowanych przez członków stowarzyszenia z poszczególnych ośrodków (zał. nr 4, pkt II.5.2.) oraz publikacje zarówno w czasopiśmie „The Law Teacher”, jak i monografiach wieloautorских (zał. nr 4, pkt II.2 i II.4).

5.3. Inne osiągnięcia naukowe po uzyskaniu stopnia doktora

Za działalność naukową w roku akademickim 2019/2020 otrzymałem nagrodę Dyrektora Instytutu Prawa Uniwersytetu SWPS. Do innych osiągnięć naukowych po uzyskaniu stopnia doktora należy niewątpliwie zaliczyć także wystąpienia na 22 polskich i 7 zagranicznych konferencjach (zał. 4, pkt II.5).

Ponadto jako redaktor naukowy biorę udział w pracach krajowego zespołu badawczego, złożonego z przedstawicieli różnych ośrodków akademickich, opracowującego komentarz do ustawy – Prawo o adwokaturze oraz kieruję nimi (planowany termin publikacji to druga połowa roku 2022 – wydawnictwo Wolters Kluwer).

W swojej działalności opracowałem także 27 haseł encyklopedycznych do *Wielkiej encyklopedii prawa*, t. IX, *Prawo mediów*, pod red. J. Sieńczyło-Chlabicz (Warszawa 2016, ISBN 978-83-64556-08-1) (wykaz haseł – zał. 4 pkt. II.2).

W trakcie zatrudnienia na Uniwersytecie SWPS byłem promotorem pomocniczym w sześciu przewodach doktorskich, w tym pięciu zakończonych obroną doktoratu. Są to następujące przewody doktorskie:

1. Magdalena Reshef, *Prawne granice zapłodnienia pozaustrojowego w Polsce*, promotor: prof. dr hab. Jacek Sobczak, recenzenci: prof. dr hab. Eleonora Zielińska (UW), dr hab. Monika Urbaniak (UM) (wszczęcie przewodu: uchwała 40/2016 z 22.06.2016 r., obrona: 21.03.2019 r.);
2. Daria Bieńkowska, *Nadużycia medyczne w systemie prawnym Stanów Zjednoczonych a koncepcja medycyny defensywnej*, promotor: prof. dr hab. Jacek Sobczak, recenzenci: prof. dr hab. Zdzisław Brodecki (Wyższa Szkoła Bankowa), dr hab. Monika Urbaniak (UM) (wszczęcie przewodu: uchwała 33/2016 z 12.05.2016 r., obrona: 2.03.2017 r.);
3. Anna Stasiak-Apelska – *Tytuł utworu i firma w systemie prawa autorskiego*, promotor: prof. dr hab. Jacek Sobczak, recenzenci: prof. dr hab. Bogudar Kordasiewicz, prof. dr hab. Adam Olejniczak (wszczęcie przewodu: uchwała 47/2016 z 5.07.2016 r., obrona: 17.05.2018 r.);
4. Monika Osmańska, *Utwory osierocone w polskim systemie prawa autorskiego*, promotor: prof. dr hab. Jacek Sobczak, recenzenci: dr hab. prof. Katarzyna Chałubińska-Jentkiewicz (ASzWoj), prof. dr hab. Grzegorz Tylec (KUL) (wszczęcie przewodu: uchwała 12/2017 z 2.03.2017 r., obrona: 18.01.2018 r.);
5. Monika Kwiecień-Miland, *Polska Komisja Akredytacyjna w systemie prawa RP*, promotor: prof. dr hab. Jacek Sobczak, recenzenci: prof. dr hab. Roman Hauser (UAM), dr hab. prof. Uniwersytetu Gdańskiego Piotr Uziębło (UG) (wszczęcie przewodu: uchwała 89/2016 z 21.12.2016 r., obrona: 27.09.2018 r.).

Przewody doktorskie niezakończone:

Paweł Trojanek, *Przestępstwo firmanctwa*, promotor: prof. dr hab. Jacek Sobczak (wszczęcie przewodu: uchwała 64/2017 z 09.11.2017 r.).

Zostałem także wyznaczony przez Radę Naukową Instytutu opiekunem naukowym doktorantki p. Agnieszki Brol, która przygotowuje rozprawę doktorską pt. *Prawnoautorska ochrona utworu plastycznego*, jestem także opiekunem naukowym doktorantki Aleksandry Woźnicy, która przygotowuje rozprawę doktorską z problematyki dotyczącej umów zawieranych przez producentów muzycznych z osobami uprawnionymi do utworu słowno-muzycznego.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę

6.1. Osiągnięcia w zakresie dorobku dydaktycznego po uzyskaniu stopnia doktora

Do najistotniejszych osiągnięć w zakresie dorobku dydaktycznego po uzyskaniu stopnia doktora należy zaliczyć przede wszystkim opracowanie założeń i programu Szkoły Prawa dla Uniwersytetu SWPS wspólnie z dr O. Piaskowską – program z pewnymi zmianami jest realizowany od 2017 r. Ponadto wraz z dr O. Piaskowską opracowałem autorskie zajęcia z umiejętności prawniczych (tzw. *lawyering skills*) z zakresu czytania i pisania prawniczego, a także strategii, analizy oraz researchu, w tym autorską metodę wykorzystywaną do ich prowadzenia, jak również zajęcia z podstaw erystyki i retoryki z zestawem ćwiczeń. W chwili obecnej wraz z dr O. Piaskowską prowadzę także szkolenia dla wykładowców akademickich chcących prowadzić zajęcia z umiejętności prawniczych na Wydziale Prawa Uniwersytetu SWPS. Podczas prac nad programem Szkoły Prawa Wydziału Prawa Uniwersytetu SWPS brałem także udział w pracach Rady Programowej pracującej pod kierunkiem prof. Huberta Izdebskiego.

Poza zajęciami z umiejętności prawniczych, a także m.in. erystyki i retoryki, w trakcie mojej kariery akademickiej prowadziłem wykłady oraz warsztaty dla studentów stacjonarnych i niestacjonarnych na kierunku prawo oraz dziennikarstwo z prawa karnego oraz prawa własności intelektualnej (prawo autorskie, prawo prasowe, prawo własności przemysłowej, ochrona danych osobowych). Byłem także promotorem i recenzentem licznych prac magisterskich.

Za działalność w obszarze dydaktyki, w tym za opracowanie programu Szkoły Prawa oraz rozwój kursów z umiejętności prawniczych, otrzymałem dwie nagrody Dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu SWPS.

6.2. Osiągnięcia organizacyjne po uzyskaniu stopnia doktora

W ramach mojej działalności organizacyjnych należy wymienić współorganizowanie sześciu konferencji naukowych (wykaz – zał. 4, pkt II.6) oraz kierowanie interdyscyplinarnym projektem Studencka Poradnia Prawna, finansowanym przez Fundusz Rozwoju Badań Naukowych Uniwersytetu SWPS (zał. 4, pkt II.7). Od powstania czasopisma, tj. 2011 r., jestem sekretarzem redakcji czasopisma „Themis Polska Nova”. Od 2021 r. jestem członkiem Komisji ds. Otwartego Dostępu, zajmującego się wdrażaniem na Uniwersytecie SWPS opracowanej przez Narodowe Centrum Nauki polityki otwartego dostępu do nauki. Ponadto w 2014 r. zostałem powołany na stanowisko Przewodniczącego Odwoławczej Komisji Dyscyplinarnej dla Studentów. Pełnię tę funkcję i orzekam w ww. komisji do dnia dzisiejszego.

6.3. Osiągnięcia w zakresie dorobku popularyzatorskiego po uzyskaniu stopnia doktora

Do osiągnięć w zakresie dorobku popularyzatorskiego po uzyskaniu stopnia doktora należy udział w trzech festiwalach nauki, gdzie prowadziłem wykłady pt. *Ochrona praw autorskich w internecie* (XVIII Festiwal Nauki 2014 i XIX Festiwal Nauki 2015) oraz warsztaty prawniczo-psychologiczne z dr O. Piaskowską oraz dr D. Wiszejko-Wierzbicką *Jak dobrze się (nie)rozwieść?* (XX Festiwal Nauki 2016). Prowadziłem także wykład popularyzatorski *Czym jest prawo autorskie i prawa pokrewne?* w ramach spotkania „Prawo autorskie – co warto wiedzieć?”, organizowanego przez Centrum Kompetencji ds. Digitalizacji – Narodowy Instytut Audiowizualny (Warszawa, 12.06.2014 r.). Ponadto brałem udział w następujących debatach organizowanych m.in. przez Narodowy Instytut Audiowizualny, Naczelną Radę Adwokacką, Okręgową Radę Adwokacką oraz środowiska prawnicze:

- *Prawo autorskie w instytucji kultury* [Narodowy Instytut Audiowizualny - Centrum Kompetencji ds. Digitalizacji, 12.06.2014 r., Warszawa; moderator: Katarzyna Chałubińska-Jentkiewicz (NIA); uczestnicy: mec. Małgorzata Grzybowska (PISF), Andrzej Kuśmierczyk (ZAIKS), prof. zw. dr hab. Jacek Sobczak (SWPS), dr Piotr Piesiewicz (SWPS)];
- *Udostępnianie utworów osieroconych w ramach „Seminarium audiowizualne: Prawo autorskie – co nowego?”* [Narodowy Instytut Audiowizualny - Centrum Kompetencji ds. Digitalizacji, 21.04.2015 r., Warszawa; moderator: prof. Jacek Sobczak (SWPS), uczestnicy: dr Marek Bukowski, dr Piotr Piesiewicz (SWPS), dr Sybilla Stanisławska-Kloc (przedstawiciel MKiDN)];
- *Debate o wizerunku i etyce adwokackiej*, Okręgowa Rada Adwokacka w Warszawie, 16.11.2016 r., <https://www.adwokatura.pl/konferencje-i-szkolenia/debata-o-wizerunku-i-etyce-adwokackiej/>;
- *Adwokat jak z reklamy?*, Pokój adwokacki, 10.12.2020 r., <https://www.youtube.com/watch?v=EFHvC0IZgKk>;
- *Adwokatura pracy się nie boi*, Pokój adwokacki, 12.01.2021 r., [youtube.com/watch?v=-J8Q4tmi2Z8](https://www.youtube.com/watch?v=-J8Q4tmi2Z8);
- *Specjalizacja niespecjalnie*, Pokój adwokacki, 27.01.2021 r., <https://www.youtube.com/watch?v=PxG3iQLI9g8>;
- *Jeśli REKLAMA... to jaka?*, Naczelna Rada Adwokacka i Komisja Wizerunku przy Naczelnej Radzie Adwokackiej, 2.06.2021 r., <https://www.youtube.com/watch?v=TAVpe5-ASUI>.

W trakcie zatrudnienia na Uniwersytecie SWPS wielokrotnie brałem także udział w programie „Strefa Młodzieży”, obejmującym wykłady dla licealistów z zakresu prawa.

Opublikowałem samodzielnie oraz we współautorstwie następujące teksty publicystyczne:

- *Elektroniczna smycz, cyfrowy kaganiec... Kilka słów o nowym prawie do cyfrowego odłączenia* się,
<https://web.swps.pl/strefa-prawa/artykuly/23123-elektroniczna-smycz-cyfrowy-kaganiec-kilka-slow-o-nowym-prawie-do-cyfrowego-odlaczenia-sie> (współautorstwo: M. Najda, O. Piaskowska);
- *Reklama i po reklamie, czyli o niezgodności projektu Kodeksu Etyki Adwokackiej z prawem*,
<https://web.swps.pl/strefa-prawa/artykuly/23020-reklama-i-po-reklamie-czyli-o-niezgodnosci-projektu-kodeksu-etyki-adwokackiej-z-prawem>;
- *Vlogger też musi przestrzegać prawa własności*,
<https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/vlogger-tez-musi-przestrzegac-prawa-wlasnosci.431.html>;
- *Płacić czy nie płacić, czyli puszczenie muzyki a prawa autorskie*,
<https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/placic-czy-nie-placic-czyli-puszczanie-muzyki-a-prawa-autorskie.55748.html>;
- *Odtwarzanie muzyki w firmie. Co z prawami autorskimi?*,
<https://ksiegowosc.infor.pl/obrot-gospodarczy/dzialalnosc-gospodarcza/144043.Odtwarzanie-muzyki-w-firmie-Co-z-prawami-autorskimi.html>.

Po uzyskaniu stopnia doktora udzielałem także licznych wypowiedzi dla prasy, korelujących z moimi zainteresowaniami naukowymi, np.:

- *Prawnik o ACTA: Zapisy mało precyzyjne, trudne do interpretacji*,
<https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/587010.prawnik-o-acta-zapisy-malo-precyzyjne-trudne-do-interpretacji.html>;
- *Marta Bratkowska, Sąd w obronie habitu*,
<https://www.wprost.pl/amp/379776/sad-w-obronie-habitu.html> (10.12.2012 r.);
- *Filip Pietruszewski, Uwaga rodzice: 500 zł za książki do szkoły*, „Głos Pomorza” z 18.08.2014 r., <http://bibliotekacyfrowa.eu/Content/50395/52593.pdf>;
- *Patryk Słowik, Telewizja: Reklama przerywana filmem? Będzie więcej przerw między programami*,
<https://serwisy.gazetaprawna.pl/media/artykuly/852757,telewizja-reklama-przerywana-filmem-bedzie-wiecej-przerw-miedzy-programami.html>;

- Patryk Słowik, *Znieważenie nagrobku Bieruta: Kara zależy od kosztu naprawy*, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/968113.zniewazenie-nagrobku-bieruta-nie-uslysza-zarzutow.html>;
- Małgorzata Kryda, *Smartfon zamiast prawnika. Jak działają i ile kosztują generatory umów?*, <https://wyborcza.biz/biznes/7,147582,24217956.smartfon-zamiast-prawnika-jak-dzialaja-i-ile-kosztuja-generatory.html>;
- Piotr Szostak, *W USA influencerzy udają, że współpracują z markami. W Polsce udają, że współpracy nie ma*, <https://wyborcza.biz/biznes/7,177150,24374267.co-wyrabiaja-influencerzy-bez-nadzoru.html?disableRedirects=true>;
- Patrycja Rojek-Socha, *Niepewny los nowego kodeksu etyki adwokackiej, „nowa” NRA chce dyskusji*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/kodeks-etyki-adwokackiej-nra-przygotowuje-sie-na-odrzuconie,507817.html>.

7. Dodatkowe informacje dotyczące kariery zawodowej

Jestem członkiem Zespołu ds. opracowania projektu zmian w Zbiorze Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (<https://www.adwokatura.pl/adwokatura/naczelna-rada-adwokacka/komisje-i-zespoły-nra/>), którego przedmiotem działalności jest m.in. opracowanie nowych zasad dotyczących reklamy adwokackiej. Z punktu widzenia osiągnięć naukowych i zawodowych praca w zespole stanowi wdrożenie badań przedstawionych w monografii pt. *Prawne i etyczne aspekty reklamy adwokackiej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.

(podpis wnioskodawcy)